

ದಲಿತ - ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ - ಧೋರಣೆ

ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಜಗದೀಶ್ ಬಾಬು ಬಿ.ವಿ.

ಸಹಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಸಂತ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಪದವಿ ಕಾಲೇಜು,
ಕೋರಮಂಗಲ, ಬೆಂಗಳೂರು.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18367689>

ABSTRACT:

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೇಖನವು 1970ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆ ತಂದ ದಲಿತ ಮತ್ತು ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿಗಳ ಉಗಮ, ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ. ಶತಮಾನಗಳ ಶೋಷಣೆ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದಿ ಚಿಂತನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದ ಕಪ್ಪು ಜನರ ಹೋರಾಟಗಳು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಲೇಖಕರು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನವ್ಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವು, ಶಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಜನಪದ ಮತ್ತು ತಳಸಮುದಾಯದ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಗೆ ದನಿಯೆತ್ತಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. 1979ರ ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘಟನೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ, 'ಖಡ್ಗವಾಗಲಿ ಕಾವ್ಯ' ಎಂಬ ಆಶಯ ಮತ್ತು ದಲಿತ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಹಾಗೂ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಈ ಚಳುವಳಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಜನಪರವಾಗಿಸಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ.

KEYWORDS:

ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರತಿಭಟನೆ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಾದ, ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘಟನೆ, ಶೋಷಿತ ಪ್ರಜ್ಞೆ.

ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಎಂಬುದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿಗಳ ಮಿತಿಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಚರ್ಚಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬಹುದಾದ ಪದಪುಂಜಗಳಲ್ಲ. ಈ ಎರಡೂ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕುರಿತ ಚರ್ಚೆ ಇಂದಿಗೂ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಶತಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಶೋಷಣೆಗೆ, ಅವಮಾನಕ್ಕೆ, ಕ್ರೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದ ದಲಿತ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ ಲೇಖಕ ಬರೆದ ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ 'ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎನ್ನಬಹುದು. ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒದಗಿ ಬಂದ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಾದರೆ, ನೋವಿನ ನೆಲೆಯಿಂದ ಬಂದ ಅಂಬೇಡ್ಕರ್, ಜ್ಯೋತಿಬಾಘುಲೆ, ಬುದ್ಧ ಇವರೆಲ್ಲರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ "ನಮಗೆ ನ್ಯಾಯ ಬೇಕು ಭಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲ" ಎನ್ನುವ ಮಾತುಗಳು ಕೇಳಿಸತೊಡಗಿದವು. ಆಂಧ್ರದ ದಿಗಂಬರ ಕಾವ್ಯ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ದಲಿತ ಪ್ಯಾಂಥರ್ಸ್, ಬೂಸಾ ಪ್ರಕರಣ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಾದ, ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದ, ಲೋಹಿಯಾವಾದ, ಚಾಪಿವಿನಾಶ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಬರಹಗಾರರ ಮತ್ತು ಕಲಾವಿದರ ಒಕ್ಕೂಟ, ದಲಿತ ಸಂಘರ್ಷ ಸಮಿತಿ - ಹೀಗೆ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದ ಸಂಘಟನೆಗಳು 'ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ'ಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಿದವು.

ಬದಲಾದ ಸಮಾಜ, ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಜಾಗೃತ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರ ದರ್ಪ-ದೌರ್ಜನ್ಯ ಇವುಗಳ ಸಂಘರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಮಕಾಲೀನ ಭಾವ-ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ಮನೋಭಾವದ ಈ ಹೊಸ ಕಾವ್ಯ ನಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಧಾರ್ಮಿಕ-ರಾಜಕೀಯ-ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಹಲವಾರು ವೈಪರೀತ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿರೋಧ ಒಡ್ಡುವ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಧ್ವನಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿತು. ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಕೆಲವೇ ಜನ ಕವಿಗಳ ಸೊತ್ತಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ಬಹುವಾಗಿ ಒಂದೇ ಸಮುದಾಯದ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ನವೋದಯ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಮತ್ತು ನವ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದದ್ದು 'ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ'.

ಜನಪರ ದೃಷ್ಟಿಯ ದಲಿತ ಕವಿಗಳು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದರಲ್ಲದೆ, ಶೋಷಿತರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಆ ನೆಲೆಯಿಂದ ಬಡಿದಿಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ತನ್ನತ್ತದ ಅರಿವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಅವರಾಡುವ ಭಾಷೆ, ಜನಪದ ನುಡಿ-ನುಡಿಗಟ್ಟು ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಮೆ-ಪ್ರತೀಕಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಘಟನೆಗಳನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗಾಗಿ ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಲೇ ಒಟ್ಟು ಕಾವ್ಯವೇ ಜನಪರವಾಗುವುದಿರಲಿ ಜನತೆಯದೇ ಆಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕನ್ನಡ ಪರಂಪರೆಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಚಿಗುರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಹೊಸ ಹೂ-ಪಾಡು-ಹಣ್ಣನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೊಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಹತ್ವ ದೊರೆತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಜಾಗೃತವಾದುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲೋಹಿಯಾ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್, ಮಾರ್ಕ್ಸ್, ಮಾವೋ... ಮುಂತಾದವರ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಧೋರಣೆಗಳು ಕನ್ನಡದ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದು ಹೊಸ ಕಾವ್ಯದ ಈ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ನೆರೆಯ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲ

ನಡೆದ ದಲಿತ ಪ್ಯಾಂಥರ್ಸ್ ಚಳುವಳಿ, ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ದಿಗಂಬರ ವಿಪ್ಲವ ಕಾವ್ಯ ಚಳುವಳಿ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಂಡ ನಕ್ಸಲ್‌ಬಿಟ್ ಕ್ರಾಂತಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ, ಇನ್ನು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಅಮೆರಿಕನ್ ಕಪ್ಪು ಜನರ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕನ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ನೀಗ್ರೋ ಕ್ರಾಂತಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ್ದು ಈ 'ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ'ದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿದಾಯಕ ಆರಂಭವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಅಮೆರಿಕಾ-ಆಫ್ರಿಕಾ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಶೋಷಣೆಗೆ, ಅಮಾನವೀಯತೆಗೆ ಬಲಿಪಶುವಾಗುತ್ತಬಂದಿದ್ದ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ತಳವರ್ಗದ ಜನಾಂಗದ ಏಳೆಗಾಗಿ, ಅವರ ಹಕ್ಕುಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿ, ಸಮಾನತೆಯ ತತ್ವವನ್ನು ರೂಢಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ' ತಲೆ ಎತ್ತುವಂತಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕಂಡು "ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯದ ಮೂಲಕ ಕಡೆಗಣಿತವೂ, ಶುದ್ಧ ಗ್ರಾಮ್ಯವೂ ಆದ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಕಂಡುದಾಗಿದೆ" ಎಂಬ ವಿಮರ್ಶಕ ಮ.ನ.ಜ. ಅವರ ಮಾತು ಚಿಂತನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಕಂಡ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಸಂವೇದನೆಯಾಗಿ 'ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ' ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದು, ಇದು ಯಾರ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶದ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಹೊಮ್ಮಿದೆ, ಈ ನೆಲದ ಅನಿವಾರ್ಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ ಎಂಬ ಡಾ. ಎಸ್. ಎಂ. ಲೋಕಾಪುರ ಅವರ 'ಕನ್ನಡ ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮೇಲಿನ ಚಿಂತನೆಗಳ ಔಚಿತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲಿ ಚಿಂತನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ದಲಿತ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು

ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ರಾಜಕೀಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಏರುಪೇರುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಕಂಡ ದಶಕ ಇದಾಗಿದೆ. ದಲಿತ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಹಿರಿ-ಕಿರಿಯ ಕವಿಗಳು ಮಾನವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ, ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೂ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ನ್ಯಾಯ, ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಶೋಷಣೆಯ ವಿರೋಧಿ ನಿಲುವನ್ನು ತಳೆದು ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡ ಸಂದರ್ಭವಿದು. ಅಂತೆಯೇ ನವ್ಯ ಕಾವ್ಯದ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬಹಳಷ್ಟು ಜನ ತರುಣ ಕವಿಗಳು ಬಂಡಾಯದತ್ತ ಒಲಿದು ಬಂದುದು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಪಾಟೀಲರು ಗುರುತಿಸಿದಂತೆ "ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕವು ಅನೇಕ ಆಸ್ಪೋಟನೆಗಳ ಸರಮಾಲೆಯಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ....", ಸಾಹಿತಿಗಳೇ ಕ್ರಾಂತಿದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಧುಮುಕುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಈ ಕಾಲಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ಸಮಾಜವಾದಿ ಯುವಜನ ಸಭಾ, ನವನಿರ್ಮಾಣ ಸಮಿತಿ, ದಲಿತ ಸಂಘರ್ಷ ಸಮಿತಿ, ಸಮುದಾಯ ಮತ್ತು ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘಟನೆ, ಬರಹಗಾರರ ಒಕ್ಕೂಟ - ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಡಿ

ಬಂದವೆನ್ನುವ ಮಾತು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಸಂದರ್ಭದ ಮೂಲ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅಂದಂದಿನ ಕಾಲಮಾನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳು ಬಂದೊದಗುವುದು ಸಹಜ. ಜನರಿಂದಲೇ ನಿರ್ಧಾರಗೊಳ್ಳಬೇಕಿರುವ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಾಪನೆಗಳು ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದ ಜನರ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹಲವಾರು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫೋಟಗೊಳಿಸಿದವು.

ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಣಾಮ: ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ದೇಶದ ತುಂಬ ಆರ್ಭಟಿಸಿದ 'ಗರೀಬಿ ಹಟಾವೋ' ಘೋಷಣೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ದಲಿತರ ಮತ್ತು ಹಿಂದುಳಿದವರ ಮತ್ತು ತುಳಿತಕ್ಕೊಳಗಾದವರ ಕಿವಿಗಳಿಗೆಪ್ಪಳಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಜಾಗೃತ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ದಿ. ದೇವರಾಜ ಅರಸುರವರು ದಲಿತ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಖ್ಯ ರಚನಾ ವಿಧಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಶೋಷಿತ ಜನಾಂಗದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆಯುವ ಹಂಬಲ ಹೊಂದಿದ್ದ ಅರಸುರವರು ರಾಜ್ಯದ ಹಿಂದುಳಿದ ಎಲ್ಲ ದಲಿತ ಜನರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ "ಹಾವನೂರ" ವರದಿಯನ್ನು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ತಂದು ದಲಿತರನ್ನು, ಹಿಂದುಳಿದವರನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಬಲಿಷ್ಠರನ್ನಾಗಿಸಲು ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. ಇದರ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ಜನ ಕಲಿತ ದಲಿತ ಜನಾಂಗದ ಯುವಕರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಲಿನ ಬದುಕಿನ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ ಚಿತ್ರಣವನ್ನೂ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಲು ಪ್ರೇರಣೆ ದೊರಕಿತು. ಹಾಗೆಯೇ 1975 ಜೂನ್ 25ರಂದು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೇರಿಕೆ, ಜಯಪ್ರಕಾಶ ನಾರಾಯಣರ ಹೊಸ ವಿಚಾರಧಾರೆಯ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಜೊತೆಗೆ ರಾಜ್ಯದ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಗುಲ್ಲೆಬ್ಬಿಸಿದ ಬಿ. ಬಸವಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ಬೂಸಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕರಣ, ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದ, ಲೋಹಿಯಾ ಚಿಂತನೆ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಾದಗಳ ತೀವ್ರ ಪ್ರಭಾವಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಹೊಂದಿದ ದಲಿತ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ವತಂತ್ರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯ ಹತ್ತಿದರು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆದ 'ಬೆಲ್ವಿಯ ಘಟನೆ' ಇಡೀ ದಲಿತ ಜನಾಂಗದವರಿಗೆ ಜಾಗೃತ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತೆನ್ನಬಹುದು.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರದ ಪರಿಣಾಮ: ಭಾರತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಿಡುಗುಗಳಿಗೆ ಆಸರೆ ನೀಡಿದ ವರ್ಣವ್ಯಾಧಿ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಇಲ್ಲಿ ಜಾತಿ-ಮತ-ಪಂಥಗಳ ಮುಖಾಂತರ ನಡೆಯುವಷ್ಟು ಸಾಮಾಜಿಕ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳು ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸಿವು. ಅಂತೆಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಾನಂತರ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟ ಹೊಸ ದಲಿತ ತರುಣರು ಪ್ರಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಗೆ ಬಂದು ಅವರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಸುತ್ತ ಕಣ್ಣಾಡಿಸಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಅನ್ಯಾಯ-ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳು, ಜಾತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜನ ಅನುಭವಿಸುವ ಅವಮಾನ-ಅಸಹ್ಯಗಳು ಅವರ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುಗಳಾದವು.

ನೆರೆ ರಾಜ್ಯದ ಚಳುವಳಿಗಳು: ದಲಿತ ಕಾವ್ಯದ ಹುಟ್ಟಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆಯ ರಾಜ್ಯದ ದಲಿತ ಚಳುವಳಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು. ದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನದ ಸ್ಥಿತ್ಯಂತರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಚಳುವಳಿಗಳ ಪಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕಪ್ಪು ಜನರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳು, ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸಿದ ಅನೇಕ ಚಿಂತನಾರ್ಹ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದವು. ಹಾಗೆಯೇ ನೆರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಸ್ಪಾಂಥರ್ಸ್ ಚಳುವಳಿ, ಆಂಧ್ರದ ದಿಗಂಬರ ಚಳುವಳಿ, ಹಿಂದಿಯ ಜನವಾದಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿಗಳು ಗಾಢವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರಿದವು. ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದ ನೀಗ್ರೋ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚಿಲಿಯ ಜನಪರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಂದೋಲನಗಳೂ 'ಕನ್ನಡ ದಲಿತ ಕವಿಗಳಿಗೆ' ಹೊಸ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟವು.

ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಪ್ರಭಾವ: ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ದಲಿತ, ಸಂಕ್ರಮಣ, ಶೂದ್ರ, ಶೋಷಿತ, ಪಂಚಮ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಾಹಿನಿ, ದಲಿತ ವಾಯ್ಸ್, ಅನ್ವೇಷಣೆ - ಈ ಮೊದಲಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಚಿಂತನಪರ ಲೇಖನಗಳೂ 'ದಲಿತ ಕವಿಗಳನ್ನು' ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ 'ದಲಿತ ಜನಾಂಗದ' ನೈಜ ಬದುಕನ್ನು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹರವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದವು.

ದಲಿತ ಕಲಾ ಮೇಳಗಳು: ತಮ್ಮ ನೋವುಗಳಿಗೆ ಧ್ವನಿ ನೀಡುವ ವಿಶೇಷ ಕಂಠಸಿರಿಯನ್ನು ದೈವದತ್ತವಾಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ದಲಿತ ಜನಾಂಗ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರೂಪ ಕೊಡಲು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಮಾಧ್ಯಮ ದಲಿತ ಕಲಾ ಮೇಳಗಳು. ಇಂಥ ದಲಿತ ಕಲಾ ಮೇಳಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು 1979ರ ಸುಮಾರಿಗೆ. ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ದಲಿತ ಹಾಡುಗಾರನೊಬ್ಬ ತನ್ನಲ್ಲಿಯ ಕೀಳರಿಮೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ನೋವುಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀವ ತುಂಬುವಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಳಗಳ ಪಾತ್ರ ಅಭಿನಂದನಾರ್ಹ. ತತ್ಪರಿಣಾಮ ಹೊಸ ದಲಿತ ಕವಿಗಳ ಬರುವಿಕೆಗೆ ಈ ಕಲಾ ಮೇಳಗಳು ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಗಳಾದವು. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಡಾ. ಎಸ್. ಎಂ. ಲೋಕಾಪುರ ಅವರ "ಕನ್ನಡ ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ" ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸವಿವರವಾಗಿ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ದಲಿತ ಸಂಘಟನೆಗಳು: ದಲಿತ ಸಂಘಟನೆಗಳು ದಲಿತ ಜನಾಂಗಕ್ಕೊಂದು ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಾತಾವರಣ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಹೋರಾಟ ಕಣಕ್ಕಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದ ದಲಿತರಿಗೆಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಮಹತ್ವದ ಅರಿವಾಗತೊಡಗಿತು. ಈ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಗುಡುಗಿದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗೂ ಜನಪರ ಚಿಂತನಾ ಕ್ರಮಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡು 'ದಲಿತ ಲೋಕದ' ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸುವುದು ದೇವನೂರು

ಮಹಾದೇವ ಅವರು ಬರೆದ “ದ್ಯಾವನೂರು” ಕಥಾ ಸಂಕಲನದಿಂದ. 1973ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಈ ಕೃತಿ ಅದುವರೆಗೂ ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಿದ್ಧಭಾಷೆ, ನುಡಿಗಟ್ಟು, ವಸ್ತು, ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಭಂಜಕಗೊಳಿಸಿತು. ದಲಿತ ಬರಹಗಾರರು ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಎಚ್ಚರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ರೋಚಿನಿಂದಲೇ ಹೇಳಬಯಸಿದರು. ಮುಂದೆ ದಲಿತರು ಬರೆದ ವಿಚಾರ, ವಿಮರ್ಶೆ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಹೃದಯ ಕಲಕಬಲ್ಲ ಜೀವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡವು. ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಗಿಂತಲೂ ಬದುಕಿನ ಬರ್ಬರತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. “ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯವಲ್ಲ, ಬದುಕು ಸತ್ಯ” ಎಂಬ ನಿಲುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಡಾ. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯನವರ “ಹೊಲೆಮಾದಿಗರ ಹಾಡು” ಕವನ ಸಂಕಲನ 1975ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕಥೆ, ನಾಟಕ, ಕಾವ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ನೀಡಿದರು. ಮಹಾದೇವರ ಒಡಲಾಳ, ಕುಸುಮಬಾಲೆ, ಡಾ. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯನವರ “ಹೊಲೆಮಾದಿಗರ ಹಾಡು”, “ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು”, “ಏಕಲವ್ಯ”, ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿಯವರ “ಮೂಕನಿಗೆ ಬಾಯಿಬಂದಾಗ”, “ಕಪ್ಪು ಕಾವ್ಯ”, “ಕಾರ್ಯ”, “ಗೌರ್ಮೆಂಟ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ”, ಮುಳ್ಳೂರು ನಾಗರಾಜ ಅವರ “ಮರಣ ಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ”, ಮ.ನ.ಜ ಅವರ “ಕೇಳು ಜಗಮಾದಿಗ ಹೊಲೆಯು”, “ಮಾಗಿ”, ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರರ “ಪ್ಯಾಂಥರ್ಸ್”, ಮೊಗ್ಗಿ ಗಣೇಶರ “ಬುಗುರಿ”... ಹೀಗೆ ಅನೇಕರು ಸತ್ತಯಿತು ‘ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ’ದ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಈ ಮೂಲಕ ‘ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ’ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರೆಂದರೆ ಡಾ. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ, ಗೋವಿಂದಯ್ಯ, ದೇವನೂರು ಮಹಾದೇವ, ಮ.ನ. ಜವರಯ್ಯ, ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿ, ಮುಳ್ಳೂರು ನಾಗರಾಜ್, ಎಲ್. ಹನುಮಂತಯ್ಯ, ಎನ್.ಕೆ. ಹನುಮಂತಯ್ಯ, ಕೋಟಗಾನಹಳ್ಳಿ ರಾಮಯ್ಯ, ಇಂದೂಧರ ಹೊನ್ನಾಪುರ, ಚೆನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ, ವಿ. ಮುನಿವೆಂಕಟಪ್ಪ, ಕೆ.ಬಿ. ಸಿದ್ದಯ್ಯ, ಜಂಬಣ್ಣ ಅಮರಚಿಂತ, ಸತ್ಯಾನಂದ ಪಾತ್ರೋಟ, ಟಿ. ಯಲ್ಲಪ್ಪ, ಲಕ್ಕೂರು ಆನಂದ..... ಮೊದಲಾದವರು.

ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘಟನೆ

1979ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಬಂಡಾಯ ಸಂಘಟನೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲ ದಲಿತ-ಹಿಂದುಳಿದ ಪುಗತಿಪರರ ವಿಚಾರ ಮಂಥನಕ್ಕೊಂದು ವಿಶೇಷ ವೇದಿಕೆಯಾಯಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಬೇರೂರಿದ್ದ ಯಜಮಾನ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸವಾಲೊಡ್ಡಿ ಈ ಸಂಘಟನೆ ದಲಿತರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಜಾಗೃತ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಕಾಳಜಿ ವಹಿಸಿತು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಈ ವೇದಿಕೆಯ ಸಂಚಾಲಕರಾಗಿರುವವರಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಜನ ನಿಜವಾದ ದಲಿತ ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಬಂದವರೆಂಬುದು. ಎಲ್. ಹನುಮಂತಯ್ಯ, ಗುಡಿಹಳ್ಳಿ ನಾಗರಾಜು, ಪ್ರೊ. ಬರಗೂರು ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ, ಡಾ. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ, ಸತ್ಯಾನಂದ ಪಾತ್ರೋಟ, ಡಾ. ಕರೀಗೌಡ ಬೀಚನಹಳ್ಳಿ, ಸಿ.ಜಿ.ಕೆ. ಡಿ. ಆರ್. ನಾಗರಾಜ್, ಕೆ.ಎಸ್. ಭಗವಾನ್ - ಈ

ಮುಂತಾದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು.

ನವ್ಯದವರ ಪರಕೀಯ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ರೋಸಿಹೋಗಿದ್ದ ನವ್ಯೇತರರಿಗೆ ಬೂಸಾ ಪ್ರಕರಣ, ದೇವನೂರು ಮಹಾದೇವರಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡ ದಲಿತ ಲೋಕದ ಅನಾವರಣ, ದಲಿತ ಸಂಘರ್ಷ ಸಮಿತಿ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಬರಹಗಾರರ ಮತ್ತು ಕಲಾವಿದರ ಒಕ್ಕೂಟಗಳು ರಾಜ್ಯಾದ್ಯಂತ ಯುವ ಬರಹಗಾರರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟವು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೊ. ಬರಗೂರು ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪನವರ ಸಂಚಾಲಕತ್ವದಲ್ಲಿ “ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘಟನೆ” ಉದ್ಘಾಟನೆಗೊಂಡು, ಬೆಂಗಳೂರಿನ “ಸಾದರ ಹಾಸ್ಟೆಲ್” ನಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಚ್ 10 ಮತ್ತು 11, 1979ರಲ್ಲಿ ತೆಲುಗು ದಿಗಂಬರ ಕವಿ “ಶ್ರೀಶ್ರೀ” ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ “ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಪ್ರಥಮ ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವೂ” ನಡೆಯಿತು. “ಖಡ್ಗವಾಗಲಿ ಕಾವ್ಯ ಜನರ ನೋವಿಗೆ ಮಿಡಿವ ಪ್ರಾಣಮಿತ್ರ” ಎನ್ನುವ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಅನೇಕ ಚಳುವಳಿಗಳು ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನಿತ್ತಿವೆ. ತೆಲುಗಿನ ದಿಗಂಬರ ಕಾವ್ಯ, ಮರಾಠಿ ದಲಿತ ಪ್ಯಾಂಥರ್ಸ್, ಕೇರಳದ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ವಾದಿ ಬರಹಗಾರರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಾದ ಕಪ್ಪು ಜನರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿ, ಮಾರ್ಕ್ಸ್, ಲೋಹಿಯಾ, ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು ಮುಂತಾದವು ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನೊದಗಿಸಿದವು. ಅಲ್ಲದೇ ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪರಿಣಾಮ, ಎಡಪಂಥೀಯ ಒಲವು, ಶೋಷಿತರ ಪರವಾದ ಹೋರಾಟ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಲಿಂಗತಾರತಮ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಧ್ವನಿ - ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ‘ಬಂಡಾಯ’ದ ದನಿಯನ್ನು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಜನವಿರೋಧಿ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವವರೆಲ್ಲರೂ ‘ಬಂಡಾಯ ಮನೋಧರ್ಮ’ದವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. “ಜಾತಿಗಿಂತ ಮನುಷ್ಯ ಮುಖ್ಯ, ಮನುಷ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಮುಖ್ಯ” ಎನ್ನುವುದು ‘ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ’ದ ಪ್ರಮುಖ ಧೋರಣೆಯಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಕ್ತಿವಾದಿ ನೆಲೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಮಾಜವಾದಿ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸಿ ಬರೆದು ಬದುಕುವ ಒಂದು ಸಮಾಜಮುಖೀ ಜನಾಂಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಕನಸಿನೊಂದಿಗೆ ಸಾಗಿದ ‘ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ’ ಅದೊಂದು “ಮನೋಧರ್ಮ” ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. “ಬಂಡಾಯ ಅನ್ನುವುದೊಂದು ಮನೋಧರ್ಮ. ಈ ಮನೋಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು, ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮತ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರವೃತ್ತಿ”. ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತ, ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುರಿತ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮೌಢ್ಯಚರಣೆಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಕುಡೊಂಕುಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಸಮಕಾಲೀನ ಕವಿಗಳ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ಪ್ರತಿಭಟನೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ‘ಬಂಡಾಯ ಮನೋಧರ್ಮ’ವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ‘ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ’ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿಟ್ಟು, ರೋಷ, ರೋಚ್ಚು, ಅವಮಾನವನ್ನು ಹೊರಹಾಕುವಾಗ ಅಬ್ಬರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಬರಬರುತ್ತಾ ಹೃದಯ ಕಲಕುವ ವಿಶಾಲ

ವಸ್ತುಗಳು ಬಂಡಾಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. 12ನೇ ಶತಮಾನವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ದಲಿತ, ಶೂದ್ರ ಸಮುದಾಯ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಈ ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಎನ್ನಬಹುದು.

ವ್ಯಕ್ತಿಗೌರವ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವಾದಿ ನೆಲೆ, ಎಡಪಂಥೀಯ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸುವ ಈ 'ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಮುಖ್ಯವಾಗಿ-

1. ದಲಿತ ಸಂವೇದನೆ,
2. ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಂವೇದನೆ,
3. ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆ

ಎನ್ನುವ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದೆ. ಶೋಷಣೆ, ಜಾತಿ, ಅಸ್ವಾತ್ಮತೆ, ಧರ್ಮ, ಪ್ರಭುತ್ವ, ಲಿಂಗಭೇದ, ವರ್ಗ ಸಂಘರ್ಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಇರುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭಟನೆಯನ್ನು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯ-ಕಥೆ-ವಿಮರ್ಶೆ-ವಿಚಾರ - ಹೀಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

'ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ' ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಘಟನೆ ಎರಡೂ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಒಂದು ಸಂಘಟನೆಯಾಗಿ ಇಡೀ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಹೊಸ ಹೊಸ ಆಲೋಚನೆಯ ಯುವ ಬರಹಗಾರರನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದೆ. ಈ ಧೋರಣೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಂಪಾ, ರಂಜಾನ್ ದರ್ಗಾ, ಜಂಬಣ್ಣ ಅವರಚಿಂತ, ಚನ್ನಣ್ಣ ವಾಲೀಕಾರ, ಬಿ.ಟಿ. ಲಲಿತಾನಾಯಕ್, ಪ್ರೊ. ಬರಗೂರು ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ಬೆಟ್ಟದೂರು, ಬೆಸಗರಹಳ್ಳಿ ರಾಮಣ್ಣ, ಕರೀಗೌಡ ಬೀಚನಹಳ್ಳಿ, ಸಾರಾ ಅಬೂಬಕ್ಕರ್, ಡಿ.ಆರ್. ನಾಗರಾಜ್, ಮ.ನ.ಜಿ, ಕೆ.ಎಸ್. ಭಗವಾನ್, ದೇವಯ್ಯ ಹರವೆ, ರಹಮತ್ ತರೀಕೆ..... ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಲೇಖಕರು 'ಬಂಡಾಯ ಮನೋಧರ್ಮ'ದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿರುವವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ದಲಿತ-ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ-ಧೋರಣೆ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಾವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ಅರವಿಂದ ಮಾಲಗತ್ತಿ, (1994), ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ದಲಿತ ಧ್ವನಿಗಳು, ಮೈಸೂರು: ವಿಚಾರವಾದಿ ಪ್ರಕಾಶನ.
2. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಜಿ.ಎಸ್. (ಸಂ), (1989), ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭಟನೆ, ಬೆಂಗಳೂರು: ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ.
3. ಲೋಕಾಪುರ ಎಸ್.ಎಂ., (1999), ಕನ್ನಡ ದಲಿತ ಕಾವ್ಯ, ಧಾರವಾಡ: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
4. ಜಗದೀಶ್ ಬಾಬು ಬಿ.ವಿ., (2009), ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯ ಮನೋಧರ್ಮ: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ (ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ), ಬೆಂಗಳೂರು: ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
5. ಮೊಗ್ಗಿ ಗಣೇಶ್, (2002), ದಲಿತ ಚಿಂತನೆ, ಹಂಪಿ: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
6. ದೇವಯ್ಯ ಹರವೆ, (1991), ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಲೇಖನಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರು: ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ.
7. ಜವರಯ್ಯ ಮ.ನ., (1994), ಪರಂಪರೆ ಹಾಗೂ ದಲಿತ ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಮೈಸೂರು: ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ.
8. ಬರಗೂರು ರಾಮಚಂದ್ರಪ್ಪ, (1991), ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ, ಬೆಂಗಳೂರು: ಅನ್ವೇಷಣೆ ಪ್ರಕಾಶನ.
9. ಬಸವರಾಜ ಸಬರವೆ, (1992), ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ, ಬೆಂಗಳೂರು: ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು.
10. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಬಿಳಿಮಲೆ, (1990), ಬಂಡಾಯ-ದಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು: ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ.

Funding:

This study was not funded by any grant.

Conflict of interest:

The Authors have no conflict of interest to declare that they are relevant to the content of this article.

About the License:

© The Authors 2024. The text of this article is open access and licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.